

1671 Von Scultz dominerer dalføret

En av de personer i Stjørdalens historie som er mest omtalt og beundret er ”Generalen”. I de fleste bøker og artikler er han omtalt i rosende ordlag, som et menneske med følelser og omsorg for sine medborgere. Kombinert med en militær karriere – som behaget trønderne, nemlig villighet og forsøk på å ta tilbake Jämtland og Härjedalen, må ettermæle bli bra. Det blir nesten et tabu å komme med andre synspunkter. Likevel var det forhold rundt Von Schultz som ikke i vår nasjonale sammenheng var like bra, og kanskje var han et offer for ”*Lawrance Peters principle*”, underforstått: han avanserte en gang for meget – forbi sitt eget kompetansenivå. Det gikk nemlig rent så ille på slutten hvor han måtte gå fra gård og grunn, samt mistet sin militære kommando til brigader A.C.von Heinen. Nå skal ikke jeg forsøke å rive ned dette glansbilde av en personlighet som mange synes å beundre, men heller se litt på årsaksforholdet som gjorde at en utlending i ordets rette forstand på den tiden kunne komme hit, og så til de grader dominere et helt dalføre. Og det att på til en danske – et menneske som knapt hadde opplevd trønderske værforhold og knapt aldri gått i en motbakke. Hvorfor skulle han av alle ta seg nordover til ”de høie berge” og den gangen så karrige strøk ? Og kunne ikke bygdas døtrer og sønner bygge opp og utvikle sitt eget og dalførets potensiale ?

Personalia og karrieren til Schultz er omtalt av undertegnede i tilsvarende artikler i Stjørdals-Nytt den 8 og 15.november 2000. Georg Christian von Schultz kommer til Norge og Værnes rett og slett fordi kongen i København stod i gjeld til sin offiser med hele 3209 riksdaler. Både Fredrik den 3 og Kristian den 5 måtte pantsette atskillige gods tilhørende kronen. Som betaling for sin innsats for kongen fikk von Schultz gården Værnes, pluss et gods i Vestnes i Romsdal. Dette høres flott ut, men undertegnede tror ikke Schultz i utgangspunktet hadde tenkt å slå seg ned her i utkanten av verden. Han tilhørte tross alt ”de nye” oppkomlingene i kretsen rundt kongen. Mulighetene lå i København, ikke her opp i ”ødemarken”. Jeg har derfor en ide om at Schultz trolig kom til Norge for å selge/avvikle, men ble fanget av blind kjærlighet til Anna Sofie von Hoven fra den mektige Vestnesfamilien. Når vi så vet at han arvet gods i Skåne og Blekinge til en verdi av 60 000 riksdaler, virker det ennå mer underlig at han ble igjen her i Stjørdal. En liten personlig teori også her: Schultz øynet raskt lettvinne militære karrieremuligheter i denne fredelige avkroken i relasjon til de blodige trefninger i sør. Det kunne trolig ikke være Værnes Hovedgård som ”gård” og ”gods” som tiltrakk, fordi gården lå meget nede – og store investeringer måtte til.

Det var i løpet av noen få hissig krigsår at unge von Schultz ”satset på rett hest” og sørget for å bli adlet den 29.juli 1671. Å bli adlet ga ikke bare privilegier, men en ærbødig respekt blant folk – og for ettertiden. Men undertegnede stiller et spørsmålstegn rundt dette ”skuespillet” som fant sted i København. Det har ikke kommet frem i lokale bøker at han ble adlet som et resultat av maktkamp og intriger, en form for selvutnevneelse fra kongens side av lojale offiserer. Det var på en måte et statskupp som ledet frem til ”nyadelen” og Von Schultz berikelse. Dermed fikk han kanskje større respekt og heder enn han fortjente, da kuppet konstitusjonelt sett gjennom enevelde ikke kom Norge og Stjørdalen til gode.

Utenom den militære karrieremuligheten, er det etter min mening to forhold som førte til at von Schultz fant det formålstjenlig å bli på Værnes. Stjørdalen og Trøndelag lå på denne tiden med brukken rygg. Lorentz Creutz hadde plukket ut ungdommen og skipet de over til Baltikum.

Familier og gårder lå nede og/eller rett og slett døde ut i stor stil. Livsforsikringene var borte i form av de 1300 ungdommene som forlot Sundsvall i august 1658. Knappt 100 kom tilbake til Trøndelag, hvorav kun 6 til Stjørdalen. Det skulle gå mange generasjoner før Stjørdalen skulle komme seg igjen. Vårt dalføre var på nytt tilbake til Svartedauen i 1349. For en ”velbårne” som von Schultz var det lett og overta, potensialet var enormt. Og når han samtidig fikk kontroll på datidens aksjer, nemlig sagbrukene, ble von Schultz datidens finans-Røkke. Men investeringene tok overhånd, inkl. Meråkergodset, og ikke en gang avlaten til Værnes kirke kunne redde von Schultz. Han ble overmodig - glemte å sjekke egne behov og begrensinger, og da måtte det gå som det gikk. Schultz ble tvunget vekk fra Værnes – hvilket må sies å være en lite verdig ”sortir” av en person som hadde større muligheter og bedre livsgrunnlag enn alle andre i dalføret. *Så beklager, herr von Schultz – du og din kone var nok gode og snille mennesker, og du satte ditt preg på dalføret med symmetriske hageanlegg, arkitektonisk pryde og storslåtthet gjennom 40 år, men noen stor leder var du aldri. Dine titler var nok mer et resultat av kameraderi enn anerkjent dyktighet.*